

АНОТАЦІЯ

Ляо Бінь. Методика формування музично-естетичної компетентності підлітків у закладах позашкільної мистецької освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2021 р.

У дисертації досліджено проблему формування музично-естетичної компетентності підлітків у закладах позашкільної мистецької освіти. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю підвищення рівня музично-естетичної освіченості підлітків; значним освітнім потенціалом позашкільної освіти та орієнтацією сучасної мистецької науки і практики на впровадження інноваційних форм і методів навчання; необхідністю відновлення балансу між музично-естетичним розвитком особистості та її ставленням до матеріальних цінностей; розвитком свідомого ставлення підлітків до краси й досконалості класичного музичного мистецтва на тлі глобального захоплення музично-інформаційного простору популярною музикою низької художньої вартості.

Питання формування музично-естетичної компетентності підлітків є одним із провідних завдань реформування мистецької освіти і ґрунтується не лише на засвоєнні знань, умінь і навичок, а й на глибокому розумінні їхньої необхідності в подальшій життєдіяльності. Низький рівень їх музично-естетичної компетентності може спровокувати в майбутньому поверхове ставлення до творів класичного та народного мистецтва, не спроможність визначати цінності музичного мистецтва і в кінцевому рахунку унеможливує здатність молодій людині презентувати себе як цілісну, культурно-розвинену особистість.

Дослідивши проблему музично-естетичної компетентності у позашкільних мистецьких навчальних закладів України і Китаю, визначено її основні ознаки, а саме: вільна мотивація підлітків до пізнання й творчості, значний альтернативний спектр видів діяльності, надзвичайні можливості залучення учнів до світової та вітчизняної музичної культури, надання підліткам свободи у виборі видів і форм музичної діяльності, темпів і термінів навчання, шляхів подальшого розвитку.

У контексті вирішення означеної проблеми актуальними вважаємо праці науковців, у яких розроблено теоретичні основи позашкільної освіти (В. Бондарь, Г.Ващенко, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, М. Пирогов, В. Сухомлинський, О. Пометун, Т. Сущенко та ін.); висвітлено окремі психолого-педагогічні аспекти навчання і виховання учнів підліткового віку (І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, Е. Еріксон, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу та ін.), історичні передумови становлення закладів позашкільної мистецької освіти (О. Михайличенко, В. Черкасов, О. Черкашина, Чен Ванхен., Ян Бохуа та ін.).

Питання музично-естетичного розвитку учнів у різних закладах загальної та мистецької освіти привертало увагу таких відомих музикантів-педагогів як А.

Вахнянин, В. Верховинець, Д. Кабалевський, З. Кодай, М. Леонтович, Мю Пейянь, К. Орф, П. Сокальський, Сун Джуан, Хень Пейчунь та ін. В наш час теоретико-методологічна складова музично-естетичного розвитку учнів підліткового віку представлена у дослідженнях А. Козир, Н. Миропольської, Г. Падалки, Л. Паньків, О. Ростовського, О. Рудницької, Л. Хлебнікової, Г. Шевченко, О. Щолокової та ін. Окремі складові музично-естетичної компетентності підлітків розглянуто в дослідженнях Лі Джуїцін (музично-естетичний смак), І. Слятіної (музично-естетичне виховання), Г. Бриль (музично-естетичні уподобання), В. Мішеченко і О. Сбітневої (музично-естетична культура) та ін. Проаналізовані погляди представників різних галузей знань на зазначену проблему дозволили визначити музично-естетичну компетентність підлітків як динамічну комбінацію набутих і засвоєних музично-естетичних знань, умінь, навичок, якостей та цінностей, які учні здатні успішно реалізовувати в процесі навчальної, позанавчальної та майбутньої професійної діяльності.

Розроблено структурно-функціональну модель формування музично-естетичної компетентності підлітків, яка включає перспективно-цільовий, методологічний, змістово-процесуальний та контрольний-результативний блоки.

Науково обґрунтовано, що ефективність формування музично-естетичної компетентності підлітків забезпечується впровадженням у закладах позашкільної мистецької освіти спеціально розроблених на основі міждисциплінарного, акмеологічного, гедоністичного, компетентісного та жанрово-стильового підходів педагогічних умов. Такими педагогічними умовами визначено: створення у закладах позашкільної мистецької освіти художньо-естетичного середовища, розвитку у підлітків здатності до повноцінного сприйняття музичних творів, оволодіння підлітками навичками художньої інтерпретації музичних творів, постійного оновлення музично-інтонаційного словника, вивчення в процесі навчання фортепіанної музики для дітей.

Дослідження сутності і специфічних характеристик музично-естетичної компетентності дозволило визначити її структуру, яка складає єдність трьох компонентів: мотиваційно-цільового – містить мотиви, цілі, мету, конкретизовану в завданнях, потреби та прагнення, що впливають на ефективність фортепіанного навчання загалом й набуття музично-естетичної компетентності зокрема; комунікативно-емоційного – включає емоції, почуття, художню комунікацію, що виражена в образних порівняннях, співставленнях, образних характеристиках художнього задуму твору тощо; ціннісно-інтелектуального – вміщує мистецькі цінності, музично-естетичну інформацію, музично-теоретичні знання.

У результаті діагностування сформованості кожного з компонентів відзначено, що учні підліткового віку мають потенційні можливості щодо надбання високого рівня музично-естетичної компетентності у закладах позашкільної мистецької освіти. Негативним став факт значної кількості учнів (53,5%) з низьким рівнем музично-естетичної компетентності, а відповідно невмінням самостійно опрацьовувати музичні твори, компетентно мислити та висловлювати переконливі судження. Це вважаємо основною причиною неспроможності адекватно оцінювати музичні явища, здійснювати художній аналіз, створювати цікаві образні інтерпретації.

Проведена діагностика дозволила виокремити напрями роботи щодо впровадження спеціально розробленої методики, яка включала комплекс навчально-творчих занять і завдань теоретичного і практичного характеру, спрямованих на формування у підлітків музично-естетичної компетентності.

Основу методики склали такі концептуальні положення: урахування результатів діагностування як передумови для визначення завдань фортепіанної підготовки підлітків з метою формування музично-естетичної компетентності; формування стійкого інтересу до музично-естетичної діяльності як засобу залучення підлітків до світової культури; комплексне застосування форм музично-естетичної діяльності та методів фортепіанного навчання з метою формування музично-естетичної компетентності підлітків, що передбачає розвиток їх естетичних смаків та ідеалів.

Формування музично-естетичної компетентності підлітків здійснювалося за допомогою таких музично-естетичних форм навчання: усні (роз'яснення змісту музичного твору); практичні (порівняння з іншими творами); творчі (демонстрація окремих уривків з творів, інтерпретація музичних творів); проблемно-пошукові (створення проблемних ситуацій під час фортепіанних занять); самостійного сприйняття, вивчення та інтерпретування мистецьких творів. Вагоме значення надавалось спеціальним методам – музично-естетичного навіювання, музично-естетичного оцінювання, музично-естетичного узагальнення та музично-естетичного порівняння. Зазначені методи інтегрували пізнавальну, розвиваючу, виховну та рекреаційну функції музично-естетичної діяльності, впливали на емоційну сферу підлітків і відповідно сприяли формуванню музично-естетичної компетентності.

Для визначення ефективності запропонованої методики формування музично-естетичної компетентності підлітків у процесі фортепіанного навчання була розроблена та впроваджена методика контрольного експерименту. Дана методика вимагала проведення діагностичних зрізів за програмою констатувального експерименту з використанням ідентичних йому методів. На цьому етапі був проведений порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного діагностування за показниками розроблених критеріїв сформованості музично-естетичної компетентності в експериментальній та контрольній групах. Він засвідчив, що завдяки цілеспрямованого впровадження розробленої методики, яка включала як традиційні, так і спеціальні методи і форми музично-естетичного навчання та педагогічного впливу, застосування чіткої послідовності у їх використанні, було отримано значне підвищення рівня сформованості музично-естетичної компетентності в експериментальній групі за всіма компонентами.

Якщо у КГ, учні якої навчалась за традиційною методикою, відбувались не значні позитивні зміни, то в ЕГ високий рівень музично-естетичної компетентності зріс від 9,1% до 42,9%, кількість учнів, віднесених до середнього рівня збільшилась від 34,3% до 35,9%, а кількість учнів з низьким рівнем значно скоротилась (відповідно 56,6 % проти 21,2%). Зокрема підвищилась мотивація до фортепіанного навчання як засобу розвитку музично-естетичної компетентності підлітків і цілеспрямованого музично-естетичного саморозвитку та самовдосконалення, розширення музично-естетичного світогляду.

Таким чином, результатом навчання підлітків у фортепіанних класах закладів позашкільної мистецької освіти є позитивна динаміка сформованості музично-естетичної компетентності як цілісного відносно стійкого особистісного утворення, що містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-цільових, комунікативно-емоційних, ціннісно-інтелектуальних детермінант, що забезпечують безперервний музично-естетичний розвиток та виконавське зростання підлітків.

Запропонована концепція і відповідна методика дозволила реалізувати різноманітні потенційні можливості підлітків: музично-пізнавальні – за рахунок участі у музично-пізнавальних бесідах, музично-естетичному спілкуванні, виконанні творчо-пізнавальних вправ; музично-аналітичні – за рахунок участі у музично-пізнавальних бесідах, дискусіях, круглих столах, створення проблемних ситуацій; музично-виконавські – за рахунок використання методів ескізного ознайомлення, читання з аркуша, виконавської демонстрації. Відповідно музично-естетична діяльність учнів-підлітків вийшла за межі фортепіанного класу, набула особистісного сенсу і спрямованість на музично-естетичний саморозвиток та самовдосконалення. Усе перераховане дозволяє зробити висновок, що фортепіанний урок музики у закладах позашкільної мистецької освіти відкриває широкі можливості для музично-естетичного розвитку учнів підліткового віку, виявлення їх інтерпретаційних можливостей, забезпечує безперервне наповнення музично-інтонаційного словника, розширення й збагачення музично-естетичного досвіду як підґрунтя формування художньо-естетичної компетентності.

Ключові слова: учні підліткового віку, музично-естетична компетентність, фортепіанна підготовка, діяльність, знання, вміння, розвиток, музичне сприйняття.

Опубліковані у фахових наукових виданнях праці достатньо повно відображають зміст дисертації.

Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено у 20 публікаціях, серед них: 2 публікації у наукових фахових виданнях, 4 статті у міжнародних наукових виданнях, 2 наукові статті у періодичних журналах, а також у 12 доповідях на наукових конференціях.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

1. Ляо Бінъ. (2020) Моделювання процесу формування музично-естетичної компетентності підлітків. *The 17 th International scientific and practical conference «SCIENCE, TRENDS AND PERSPECTIVES»* (18-19 May, 2020). сс.233-237. Tokyo, Japan. 432 p. <https://isg-konf.com/category/conference-archive/>

2. Ляо Бінъ. (2020) Принципи формування музично-естетичної компетентності підлітків. *Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «MODERN SCIENCE, PRACTICE, SOCIETY»*, 25-26 травня 2020 р.340-344. Бостон, США <https://isg-konf.com/category/conference-archive/>

3. Ляо Бінь. (2020) Компонентна структура музично-естетичної компетентності підлітків. Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції “PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE”, 11-12 травня 2020 р., сс.260-264. Грац, Австрія [https://isg-konf.com /category/ conference-archive/](https://isg-konf.com/category/conference-archive/)

4. Ляо Бінь. (2019) Музично-естетичне середовище як основа формування музично-естетичної компетентності підлітків. *3rd International scientific and practical conference. Publishing House “ACCENT”*. сс.259-265. Sofia, Bulgaria. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

Фахові статті:

5. Ляо Бінь. Особливості формування музично-естетичної компетентності підлітків у закладах позашкільної освіти / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова с.14. – Теорія і методика мистецької освіти, вип. 25(30). - с.79-86, 2018

6.Ляо Бінь. (2019) Фортепіанна музика для дітей як засіб формування музично-естетичної компетентності підлітків. *Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал*. сс.154-159. Дрогобич.

Наукові статті:

7.Ляо Бінь. Специфіка становлення фортепіанного навчання в Китаї/ Розвиток особистості дитини та учителя в сучасному освітньому просторі: досвід, проблеми та перспективи. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, Хмельницький, 2019, с. 101-105.

8.Ляо Бінь. Музично-естетична компетентність учнів спеціалізованих закладів як педагогічна проблема. Актуальні проблеми музичної освіти та виховання. Зб. Наук.праць, вип. 4.Вінниця, 2018.С. 136-139.

Тези конференцій:

9. Ляо Бінь. (2017) Феномен музично-естетичної компетентності у процесі фортепіанного навчання учнівської молоді. XX Міжнародна науково-практична конференція «Укр. «ЕРТА» Харків-Київ

10. Ляо Бінь. (2017) «До питання вивчення музично-естетичної компетентності учнів позашкільних спеціалізованих закладів» Мистецько-педагогічні читання іям'яті професора О.П. Рудницької К.,

11.Ляо Бінь. (2018) Музично-естетична компетентність учнівської молоді як педагогічна проблема. *Актуальні проблеми музичної освіти та виховання*. сс.136-139. Вінниця.

12. Ляо Бінь. (2018) Фахова спрямованість музичної підготовки підлітків у системи позашкільної освіти. II мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О.Я. Ростовського «Мистецька освіта України: проблеми теорії і практики», Ніжин,

13. Ляо Бінь. (2018) Основи музично-естетичної компетентності сучасного учня спеціалізованого мистецького закладу/ Міжнародна науково-практична конференція «Мистецтво у нелінійному просторі», Тернопіль.

14. Ляо Бінь. (2018) Забезпечення індивідуального підходу та задоволення особливих освітніх потреб для музично обдарованих іноземних студентів //II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю

«Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами», сс. 76-78. Вінниця,

15. Ляо Бінь. (2018) Фахова спрямованість музичної підготовки підлітків у системи позашкільної освіти. *Мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О.Я. Ростовського «Мистецька освіта України: проблеми теорії і практики»*. сс. 112-114. Ніжин.

16. Ляо Бінь. (2018) Музично-естетична компетентність учнівської молоді як педагогічна проблема. *Актуальні проблеми музичної освіти та виховання*. сс.136-139. Вінниця.

17. Ляо Бінь. (2019) Наукове обґрунтування поняття «фортепіанна техніка» *Актуальні проблеми музичної освіти та виховання*. сс.89-94. Вінниця.

18. Ляо Бінь. (2019) Музична творчість як фактор виконавського розвитку майбутнього вчителя музики. *Мистецька освіта України: європейський вектор розвитку*. III мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О.Я. Ростовського. Ніжин.

19. Ляо Бінь. (2019) Музично-естетичне середовище як основа формування музично-естетичної компетентності підлітків. Кривий Ріг.

20. Ляо Бінь. (2020) Формування музично-естетичної компетентності учнів спеціалізованих мистецьких закладів. Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми музично-естетичного виховання учнів мистецьких закладів освіти». Київ.